

Η άνοδος της Κίνας και η απάντηση των ΗΠΑ

γράφει ο MICHAEL ROBERTS*

μετάφραση: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΣΟΥΦΤΑΣ

Η εκπληκτική οικονομική μεγέθυνση της Κίνας, καθώς και η επιτυχία της να απαλλάξει περισσότερα από 850 εκ. άτομα από την φτώχεια (όπως αυτή ορίζεται από την Παγκόσμια Τράπεζα) και να φτάσει να είναι δεύτερη στην εθνική παραγωγή μετά τις ΗΠΑ αποτελεί γεγονός πρωτοφανές στην ανθρώπινη ιστορία. Οι Κινέζοι διπλασίαζαν το επίπεδο διαβίωσής τους κάθε 13 χρόνια, κάτι που θα πάρει 50 χρόνια για να πραγματοποιηθεί στις ΗΠΑ, την Ιαπωνία και την Ευρώπη.

Υπάρχουν τρία μοντέλα ανάπτυξης που θα μπορούσαν να εξηγήσουν το θαύμα της οικονομικής μεγέθυνσης της Κίνας καθώς και το αν αυτό θα διαρκέσει. Κατά τη συμβατική (mainstream) νεοκλασική οπτική, η Κίνα πέρασε από μια φάση πρωτόγονης βιομηχανικής επέκτασης/ανάπτυξης, χρησιμοποιώντας το «συγκριτικό της πλεονέκτημα» της φθηνής και άπλετης εργασίας και της βαριάς βιομηχανίας. Όμως, τώρα η Κίνα έχει φτάσει στο σημείο Lewis (που πήρε το όνομά του από τον αριστερό οικονομολόγο της δεκαετίας του 1950 Arthur Lewis). Για να το θέσουμε απλά, αυτό είναι το σημείο στο οποίο μια αναπτυσσόμενη χώρα χάνει τη δυ-

νατόπιά της να επιτυγχάνει με σχετική ευκολία γοργούς ρυθμούς μεγέθυνσης, παίρνοντας απλά εργάτες που απασχολούνται σε μη παραγωγικές δραστηριότητες στον αγροτικό τομέα και βάζοντάς τους αντ' αυτού να δουλεύουν στα εργοστάσια και τις πόλεις.

Μόλις τα αποθέματα του «εφεδρικού στρατού εργασίας» εξαντληθούν και οι μισθοί στις πόλεις αυξηθούν, αναδύεται μια μεσαία τάξη. Η Κίνα βρίσκεται τώρα σε μια παγίδα «μεσαίου εισοδήματος», όπως πολλές άλλες αναδυόμενες οικονομίες, από την οποία δεν μπορεί να δραπετεύσει, ώστε να γίνει μια αναπτυγμένη οικονομία, εκτός και αν απαλλαγεί από τις κρατικές επιχειρήσεις και τη βαριά βιομηχανία και προσανατολιστεί προς τον καταναλωτή και τις υπηρεσίες.

Η οπτική αυτή είναι ανόητη για πολλούς λόγους, ειδικά επειδή η νεοκλασική θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος είναι ψευδής και μη ρεαλιστική. Σε τελική ανάλυση η κινέζικη οικονομία αναπτύχθηκε εκθετικά, όχι μόνο εξαιτίας της φθηνής εργασίας, αλλά επίσης λόγω των μαζικών παραγωγικών επενδύσεων, που προωθούνταν και ελέγχονταν από τον κρατικό τομέα. Πράγματι, ως αποτέλεσμα αυτής της επέκτασης των επενδύσεων, η καταναλωτική δαπάνη αυξάνεται επίσης ταχύτατα. Θα ήταν άραγε ο επαναπροσανατολισμός προς εταιρείες

* *Μαρξιστής οικονομολόγος,
συγγραφέας*

«καπιταλιστικών υπηρεσιών» που στοχεύουν στην εξυπηρέτηση των καταναλωτών της μεσαίας τάξης όντως καλύτερα από τώρα;

Το δεύτερο υπόδειγμα είναι το κείνσιανό. Αυτό αναγνωρίζει ότι η επιτυχία της Κίνας οφείλεται στις μαζικές επενδύσεις σε παραγωγικά κεφάλαια, όχι απλά στη φθηνή εργασία. Οι κρατικά κατευθυνόμενες και ελεγχόμενες επενδύσεις σε υποδομές είναι που κρύβονται πίσω από τη δυνατότητα της κινέζικης οικονομίας να αποφύγει τις χειρότερες επιπτώσεις του παγκόσμιου χρηματοπιστωτικού κραχ και της Μεγάλης Ύφεσης, σε αντίθεση με όλες τις υπόλοιπες οικονομίες που υπέφεραν. Όμως, το κείνσιανό υπόδειγμα αποτυγχάνει να αναγνωρίσει ότι η Κίνα δεν μπορεί να ξεφύγει από τον νόμο της αξίας και τις ανισορροπίες και τις ανισότητες που δημιουργεί η παραγωγή αξίας διαμέσου του εμπορίου και της διευρυνόμενης οικονομίας της αγοράς στο εσωτερικό της.

Αντίθετα, η μαρξιστική ανάλυση εκκινεί από τη βασική υπόθεση ότι η ανθρώπινη κοινωνική οργάνωση έχει ως στόχο την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας ως το σημείο που η επαρκής αφθονία θα κάνει δυνατή την εξάλειψη της φτώχειας. Αλλά η ορμή για μεγαλύτερη παραγωγικότητα στον καπιταλισμό έρχεται σε σύγκρουση με την ανάγκη του κεφαλαίου για κερδοφορία. Ολοένα και περισσότερο, το ζήτημα με την Κίνα είναι αν ο διογκούμενος καπιταλιστικός τομέας της οικονομίας θα υπερισχύσει του ως τώρα κυρίαρχου κρατικού τομέα, με αποτέλεσμα η κερδοφορία να κυριαρχήσει εις βάρος της παραγωγικότητας και να εμφανιστούν καπιταλιστικού τύπου κρίσεις, οδηγώντας σε στασιμότητα και όχι επέκταση.

Η Κίνα δεν έχει φτάσει ακόμα σε αυτό το σημείο. Ο κρατικός τομέας και οι δημόσιες επενδύσεις μέσω της μονοκομματικής δικτατορίας ελέγχουν ακόμα την πλειοψηφία των επενδύσεων, της απασχόλησης και των αποφάσεων επί της παραγωγής στην Κίνα: ο ιδιωτικός καπιταλιστικός τομέας, αν και διογκώνεται, υπάγεται ακόμα σε αυτόν τον έλεγχο. Πρόσφατα το ΔΝΤ δημοσίευσε πλήρη σειρά δεδομένων σχετικά με τις επενδύσεις του δημόσιου τομέα και τη μεγέθυνσή τους τα τελευταία 50 χρόνια για κάθε χώρα του κόσμου. Στην Κίνα, το απόθεμα των δη-

μόσιων επενδυτικών αγαθών είναι τριπλάσιο από αυτό του ιδιωτικού καπιταλιστικού τομέα. Συγκριτικά, στις περισσότερες μεγάλες οικονομίες τα δημόσια επενδυτικά αγαθά αποτελούν λιγότερο από το 50% των ιδιωτικών. Αυτό δείχνει ότι στην Κίνα η δημόσια ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής είναι κυρίαρχη, εν αντιθέσει με κάθε άλλη μεγάλη οικονομία.

Η δημόσια και κρατικά ελεγχόμενη μερίδα της κινέζικης οικονομίας είναι μεγάλη. Ο ορατός κρατικός τομέας –οι κρατικές επιχειρήσεις και οι φορείς που εποπτεύονται από αυτές– παράγει περισσότερο από το 40% του μη αγροτικού Α.Εγχ.Π. της Κίνας. Αν συμπεριληφθεί και η συνεισφορά των έμμεσα ελεγχόμενων φορέων, αστικών συνεταιρισμών και των δημόσιων κοινοπραξιών, το ποσοστό του Α.Εγχ.Π που κατέχει και ελέγχει το κράτος είναι περίπου το 50%. Οι σημαντικότερες τράπεζες είναι κρατικές και οι πολιτικές καταθέσεων και δανεισμού διευθύνονται από την κυβέρνηση. Δεν υπάρχει ελεύθερη ροή ξένων κεφαλαίων από και προς την Κίνα. Επιβάλλονται έλεγχοι στην κίνηση κεφαλαίων (capital controls), η τιμή του νομίσματος αποτελεί μοχλό επίτευξης οικονομικών στόχων (προς ενόχληση του Κογκρέσου των ΗΠΑ και των δυτικών hedge funds).

Όλες οι κινέζικες εταιρείες που απασχολούν περισσότερους από 100 εργαζόμενους έχουν ένα εσωτερικό σύστημα ελέγχου που βασίζεται στους κομματικούς πυρήνες. Το ΚΚ εγγράφει τον εαυτό του στα καταστατικά των μεγαλύτερων εταιρειών, περιγράφοντας τον κεντρικό ρόλο που έχει «με οργανωμένο, θεσμικό και συγκεκριμένο τρόπο», «παρέχοντας καθοδήγηση στην διαχείριση της συνολικής κατάστασης».

Υπάρχουν 102 κομβικής σημασίας επιχειρήσεις, στις οποίες περιλαμβάνονται κρατικές πετρελαϊκές επιχειρήσεις, φορείς εκμετάλλευσης τηλεπικοινωνιακών δικτύων, επιχειρήσεις παραγωγής ενέργειας και κατασκευαστές όπλων. Όταν μια κρατική εταιρεία έχει διοικητικό συμβούλιο, ο κομματικός αρχηγός είναι συνήθως και ο πρόεδρος του. Αυτοί οι 102 χρηματοπιστωτικοί όμιλοι ετερογενών δραστηριοτήτων (ΧΟΕΔ - conglomerates) συνεισφέρουν το 60% των εξερχόμενων επενδύσεων (outbound

investments) της Κίνας. Έχοντας αφομοιώσει τις δυτικές τεχνολογίες, συμμετέχουν τώρα σε έργα στην Αργεντινή, την Κένυα, το Πακιστάν και το Ηνωμένο Βασίλειο. Και βέβαια υπάρχει και η πρωτοβουλία «Μια Ζώνη, Ένας Δρόμος» για την Κεντρική Ασία, η οποία στοχεύει αφενός στην επέκταση της οικονομικής επιρροής της Κίνας σε παγκόσμιο επίπεδο, αφετέρου στην απόσπαση φυσικών και άλλων τεχνολογικών πόρων προς όφελος της εγχώριας οικονομίας.

Σε αυτό το σημείο φτάνουμε και στο αίτιο του σφοδρού εμπορικού και τεχνολογικού πολέμου που διεξάγουν οι ΗΠΑ ενάντια στην Κίνα, ο οποίος θα καθορίσει τις διεθνείς σχέσεις για την επόμενη δεκαετία τουλάχιστον. Το Πεκίνο σχεδιάζει να αντιγράψει τεχνολογίες από το εξωτερικό και να ενισχύσει τους εγχώριους πρωταθλητές, ώστε να επεκταθούν παγκοσμίως. Η Κίνα, υπό τον Σι, επιδιώκει να γίνει όχι απλά το βιομηχανικό κέντρο της παγκόσμιας οικονομίας, αλλά επιπλέον να πάρει προβάδισμα, εντός μιας γενεάς, στην καινοτομία και στην τεχνολογία αμφισβητώντας τον ηγετικό ρόλο των ΗΠΑ και των αναπτυσσόμενων καπιταλιστικών κρατών. Αυτό είναι που φοβίζει τον αμερικάνικο ιμπεριαλισμό πάνω απ' όλα. Ο Αμερικανός υπουργός Εμπορίου, Γουίλμπουρ Ρος, περιέγραψε τις επιδιώξεις της Κίνας ως μια «επίθεση» κατά της «αμερικάνικης μεγαλοφυΐας». Οι ΗΠΑ προσπαθούν να κάμψουν και να ελέγξουν την ικανότητα της Κίνας να επεκτείνεται στο εσωτερικό της και διεθνώς ως οικονομική δύναμη. Ξεκίνησαν με την Huawei και την τεχνολογία 5G και θα προχωρήσουν με τον περιορισμό και την προσπάθεια να ανακόψουν την τεχνολογική υπεροχή της Κίνας. Όπως έχει πει ο Σι, αυτή είναι μια νέα «Μεγάλη Πορεία» για να συνεχιστεί η άνοδος της Κίνας.

Από την επανάσταση του 1949, η Κίνα έχει κατορθώσει να μεταμορφώσει την οικονομία και την κοινωνία, απαλείφοντας την καπιταλιστική και ιμπεριαλιστική εξουσία και ελέγχοντας μέσω του κράτους τους στρατηγικούς πυλώνες της βιομηχανίας και της αγροτικής παραγωγής. Και τώρα εφαρμόζει τις νέες τεχνολογίες για να κάνει βήματα μπροστά, ως μια αστικοποιημένη κοινωνία σε αυτό τον αιώνα. Ταυτόχρονα όμως, ο νόμος της αξίας και ο καπιταλισμός

λειτουργούν εντός της χώρας. Πράγματι, ο καπιταλιστικός τομέας της οικονομίας διογκώνεται· υπάρχουν πολλοί περισσότεροι δισεκατομμυριούχοι απ' ό,τι στο παρελθόν και η εισοδηματική ανισότητα έχει αυξηθεί, ενώ η εργατική τάξη παλεύει ενάντια στην εκμετάλλευση στους χώρους εργασίας.

Υπάρχει μια (διαρκής) διαπάλη στο εσωτερικό της πολιτικής ελίτ σχετικά με την κατεύθυνση που πρέπει να πάρει η Κίνα: προς το δυτικό καπιταλιστικό μοντέλο από τη μία ή προς την διατήρηση του «σοσιαλισμού με κινέζικα χαρακτηριστικά» από την άλλη. Μετά από την εμπειρία του Μεγάλου Κραχ (Great Recession) και της συνεπακόλουθης Μακράς Ύφεσης (Long Depression) στη Δύση, οι φιλοκαπιταλιστικές φράξιες έχουν χάσει εν μέρει την αξιοπιστία τους προσωρινά. Ο ισόβιος πρόεδρος Σι επιδιώκει τώρα να προωθήσει τον «μαρξισμό» και λέει ότι ο κρατικός έλεγχος (μέσω του κόμματος) είναι εδώ για να μείνει.

Ωστόσο, ο μόνος πραγματικός δρόμος που εγγυάται πραγματικά την πρόοδο της Κίνας, τη μείωση των ανισοτήτων και την αποφυγή του κινδύνου της στροφής στον καπιταλισμό μελλοντικά, θα είναι η καθιέρωση του ελέγχου της ίδιας της εργατικής τάξης επί των πολιτικών και οικονομικών θεσμών και η υιοθέτηση μιας διεθνιστικής πολιτικής α-λα-Μαρξ. Και αυτό είναι κάτι που ο Σι και η παρούσα πολιτική ελίτ δεν πρόκειται να κάνουν.

Υπό τον Σι, η κομματική ελίτ θα συνεχίσει να χρησιμοποιεί ένα οικονομικό μοντέλο που κυριαρχείται από κρατικές επιχειρήσεις που διευθύνονται σε όλα τους τα επίπεδα από κομμουνιστικά επιτελεία. Από την άλλη, ο Σι και η κομματική ελίτ είναι ενωμένοι ενάντια στη σοσιαλιστική δημοκρατία. Μάλιστα, αυξάνουν την καταστολή προκειμένου να διατηρήσουν την αυταρχική τους διακυβέρνηση και τα προνόμια που απορρέουν από αυτή. Ο λαός δεν παίζει κάποιο ρόλο ακόμα. Έχει δώσει τοπικές μάχες για το περιβάλλον, για τα χωριά τους, τις δουλειές και τους μισθούς τους. Αλλά δεν έχουν ακόμα παλέψει για περισσότερη δημοκρατία ή για τον έλεγχο της οικονομικής εξουσίας. Πράγματι, η πλειοψηφία στηρίζει ακόμα το καθεστώς. Φαίνεται πως ο Σι και η συμμορία του ήρθαν για να μείνουν για πολύ καιρό ακόμα. **T**